

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Γιάννας Καρύμπαλη-Τσίπτσιου

Ομότιμης Καθηγήτριας της Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Η παρούσα μονογραφία αποτελεί επικαιροποιημένη μορφή της διδακτορικής διατριβής του συγγραφέα, η οποία εγκρίθηκε από τη Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και βαθμολογήθηκε με «άριστα». Η μελέτη ασχολείται με τα ιδιαιτέρως δυσχερή ζητήματα της απάτης του Αστικού Κώδικα και των έννομων συνέπειών της, συμβάλλοντας σημαντικά στην περαιτέρω καλλιέργεια του δόγματος του Αστικού Δικαίου.

Αναζητώντας τα στοιχεία της νομοτυπικής μορφής της ΑΚ 147 εδ. α', ο συγγραφέας καταλήγει στη διαπίστωση ότι η απάτη, αυτή καθαυτή, αποτελεί το ένα από τα νομοτυπικά της στοιχεία, το οποίο, εφόσον πλαισιωθεί και από τα υπόλοιπα, δικαιολογεί την επέλευση των προβλεπόμενων στον νόμο έννομων συνεπειών. Ιδιαίτερα εποικοδομητική και πρακτικά χρήσιμη είναι η προσέγγιση του «τρίτου» εξαπατώντος της ΑΚ 147 εδ. β' και, κυρίως, η περιπτώσιολογία «τρίτων», με αναδρομή στα επιμέρους βιβλία του Αστικού Κώδικα. Σε ό,τι αφορά τις έννομες συνέπειες, ο συγγραφέας εστιάζει, πρώτα, στο δικαίωμα ακύρωσης του εξαπατηθέντος, διεισδύοντας στην προβληματική των ανίσχυρων δικαιοπρασιών· προβαίνοντας σε δικονομικές προεκτάσεις· και ακολουθώντας, ειδικότερα, το σχήμα: σύσταση, νομική φύση, άσκηση και απόσβεση του δικαιώματος ακύρωσης, επέλευση και συνέπειες ακύρωσης, περιορισμός και δυνητικός αποκλεισμός του δικαιώματος ακύρωσης. Ακολουθώς, δίνει βαρύτητα στη δεύτερη έννομη συνέπεια που συναρτάται με το δικαίωμα αποζημίωσης του εξαπατηθέντος κατά τους όρους της ΑΚ 149 εδ. α' και β', εισχωρώντας, αυτή τη φορά, στο δίκαιο των αδικοπρασιών. Τέλος, αναζητά λύσεις στις περιπτώσεις που η ακυρωσία λόγω απάτης συναντάται, στην ίδια δικαιοπραξία, με λόγους ακυρότητας ή άλλους λόγους ακυρωσίας, καθώς και στις περιπτώσεις που οι διατάξεις της απάτης συναντώνται με άλλες διατάξεις, όπως λ.χ. με αυτές της πώλησης, όταν η απάτη συναρτάται με πραγματικά ή νομικά ελαττώματα ή έλλειψη συνομολογημένης ιδιότητάς του πωληθέντος.

Επιχειρώντας αναλυτικότερη προσέγγιση της –καταστρωμένης σε εισαγωγή, δύο μέρη και επίμετρο– ύλης του ανά χείρας βιβλίου, επισημαίνονται επιγραμματικά τα ακόλουθα:

Στο Πρώτο Μέρος του βιβλίου, με τίτλο «Μορφολογία απάτης» αναπτύσσονται, σε δύο κεφάλαια, τα στοιχεία της νομοτυπικής μορφής της ΑΚ 147 εδ. α'. Ο συγ-

γραφέας, προβαίνοντας σε μια πρωτότυπη σύλληψη, ανάγει σε πρώτο νομοτυπικό στοιχείο την απάτη, αυτή καθαυτήν, την οποία ορίζει ως «*συμπεριφορά, ενσυνείδητη και από πρόθεση, ορισμένου προσώπου η οποία αποσκοπεί, διαμέσου της δημιουργίας, διατήρησης ή ενίσχυσης πεπλανημένης παράστασης ή αντίληψης σε άλλο πρόσωπο, στο να προβεί το τελευταίο σε δήλωση βούλησης συγκεκριμένου περιεχομένου*». Στη συνέχεια, ανάγει σε νομοτυπικά στοιχεία, κατά σειρά: την πραγμάτωση του ενυπάρχοντος στην έννοια της απάτης στόχου της παραπλάνησης άλλου προσώπου ή της διατήρησης ή ενίσχυσης της υφιστάμενης πλάνης του· τη δήλωση βούλησης που φέρει το στίγμα της απάτης· την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ απάτης και δήλωσης βούλησης· και τα εμπλεκόμενα στην «παθογόνο» κατάσταση πρόσωπα. Πάντως, παρατηρώντας ότι σημαντικότερα στοιχεία για τα εμπλεκόμενα πρόσωπα αντλούνται από την ΑΚ 147 εδ. β', επιλέγει, για συστηματικούς λόγους, να συζητήσει στο Κεφάλαιο Α' όλα τα στοιχεία της νομοτυπικής μορφής της ΑΚ 147 εδ. α' πλην των εμπλεκόμενων στην απάτη προσώπων, στα οποία αφιερώνει το Κεφάλαιο Β' της μελέτης.

Στο δεύτερο αυτό κεφάλαιο, ο συγγραφέας προβληματίζεται, κυρίως, για την έννοια του «τρίτου» εξαπατώντος της ΑΚ 147 εδ. β'. Επεξηγώντας εξαρχής ότι η αποδοχή ή ο αποκλεισμός του χαρακτηρισμού ενός προσώπου ως «τρίτου» εξαρτάται από τη σχέση που το συνδέει με τον λήπτη της δήλωσης βούλησης και όχι με τον εξαπατηθέντα, χαρακτηρίζει ως «τρίτο» της ΑΚ 147 εδ. β' το πρόσωπο που συγκεντρώνει τα ακόλουθα γνωρίσματα: «*Δεν μετέχει στη δικαιοπραξία· δεν ενεργεί για τον λήπτη της δήλωσης βούλησης ή/και δεν έχει κοινά συμφέροντα με αυτόν, ακόμη και αν ενεργεί για τον εξαπατηθέντα ή/και έχει κοινά συμφέροντα με αυτόν· δεν ενεργεί για κανέναν από τους συναλλασσόμενους ή/και δεν έχει κοινά συμφέροντα με κανέναν από αυτούς*». Με αυτά τα δεδομένα, ερευνά εξαντλητικά, χρησιμοποιώντας ποικιλία παραδειγμάτων, εκείνες τις έννομες σχέσεις στις οποίες μετέχουν πρόσωπα για τα οποία υπάρχει προβληματισμός ως προς το αν αποτελούν ή όχι «τρίτους» εξαπατώντες.

Το Δεύτερο Μέρος του βιβλίου, με τίτλο «Οι έννομες συνέπειες της απάτης και η σχέση τους προς άλλες έννομες συνέπειες», αναπτύσσεται σε τρία Κεφάλαια, όπου εξετάζονται το δικαίωμα ακύρωσης (Κεφάλαιο Γ') και το δικαίωμα αποζημίωσης (Κεφάλαιο Δ') ως έννομες συνέπειες της απάτης και συσχετίζονται οι τελευταίες προς άλλες έννομες συνέπειες (Κεφάλαιο Ε').

Αναφορικά με το δικαίωμα ακύρωσης του εξαπατηθέντος (Κεφάλαιο Γ'), σημειώνεται εντελώς ενδεικτικά η ενδεδειγμένη αντιμετώπιση των ζητημάτων που σχετίζονται με την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος. Συναφώς, συμπεραίνεται ότι αυτό μπορεί να ασκείται τόσο με (διαπλαστική) αγωγή, ανταγωγή ή κύρια παρέμβαση όσο και με ένσταση, εφόσον συντρέχουν οι όροι της ΚΠολΔ 331 για την επέκταση του δεδικασμένου και σε προδικαστικά ζητήματα. Μάλιστα, δεν αποκλείεται και η δυνατότητα επίκλησης της ακυρωσίας στο πλαίσιο ανακοπής κατά διαταγής πληρωμής χρηματικού ποσού. Πληρότητα, ακρίβεια και σαφήνεια χαρακτηρίζουν και τις αναπτύξεις για την

ενεργητική και παθητική νομιμοποίηση στην άσκηση του δικαιώματος ακύρωσης. Επίσης, ιδιαίτερος απασχολεί η απόσβεση του δικαιώματος ακύρωσης. Αξιοσημείωτη είναι η άποψη ότι τρόπο έκφρασης της παραίτησης του δικαιούχου, ως λόγου απόσβεσης του δικαιώματος ακύρωσης, συνιστά και η προβλεπόμενη στην ΑΚ 149 εδ. β' αποδοχή της απατηλής δικαιοπραξίας. Εξάλλου, σε σχέση με την παρέλευση της προθεσμίας της ΑΚ 157, ως λόγο απόσβεσης του δικαιώματος ακύρωσης, ο συγγραφέας επιχειρηματολογεί υπέρ της γνώμης ότι το δικαίωμα ακύρωσης μπορεί να ασκείται με ένσταση (και) μετά την παρέλευση της διετούς αποσβεστικής προθεσμίας της ΑΚ 157. Κατά την ανάπτυξη των συνεπειών της ακύρωσης, εξετάζονται, ιδίως, η λειτουργία της ακύρωσης στις υποσχετικές και τις εκποιητικές δικαιοπραξίες, καθώς και το ζήτημα της προστασίας των τρίτων που βλάπτονται εξαιτίας της αναδρομικής ανατροπής των έννομων συνεπειών της ακυρωθείσας δικαιοπραξίας. Η εξαντλητική ενασχόληση με όλες τις πτυχές του δικαιώματος ακύρωσης ολοκληρώνεται με την ανάλυση της ρύθμισης της ΑΚ 147 εδ. β', καθώς και εκείνης της ΑΚ 148, για την οποία γίνεται δεκτό ότι εισάγει δυνητικό αποκλεισμό της ακύρωσης, με την έννοια ότι παρέχεται στο δικαστήριο η διακριτική ευχέρεια, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του νόμου, να μην ακυρώσει τη δικαιοπραξία, αλλά να την αναμορφώσει, έτσι ώστε το περιεχόμενό της να ανταποκρίνεται στην υποθετική βούληση του εξαπατηθέντος.

Το Κεφάλαιο Δ' της μονογραφίας αφιερώνεται στη δεύτερη έννομη συνέπεια της απάτης, η οποία συναρτάται με το προβλεπόμενο στην ΑΚ 149 δικαίωμα αποζημίωσης. Κινούμενος με άνεση στο πεδίο της αδικοπρακτικής ευθύνης, ο συγγραφέας θέτει εξαντλητικά ένα προς ένα τα ζητήματα που σχετίζονται με την ως άνω αποζημίωση και επιλέγει με επιστημονική συνέπεια την εκάστοτε προκρινόμενη λύση. Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ερμηνευτική προσέγγιση της ΑΚ 149 εδ. β' και στη διατύπωση της γνώμης περί διασταλτικής ερμηνείας της, έτσι ώστε να είναι δυνατή η ενεργοποίησή της –όχι μόνο επί αποδοχής της απατηλής δικαιοπραξίας, αλλά και–σε κάθε περίπτωση μη ακύρωσης της δικαιοπραξίας. Ειδικότερα, με τη σκέψη ότι η αδυναμία ακύρωσης δεν σημαίνει και τη μη συνδρομή απάτης, γίνεται δεκτό ότι η αποζημίωση της ΑΚ 149 εδ. β' μπορεί να ζητηθεί και στις περιπτώσεις: απόσβεσης του δικαιώματος ακύρωσης λόγω παρέλευσης της προθεσμίας της ΑΚ 157 ή εξαιτίας παραίτησης από αυτό· μη ακύρωσης της δικαιοπραξίας λόγω της συνδρομής των όρων της ΑΚ 148· καθώς και αδυναμίας ακύρωσης εξαιτίας της μη συνδρομής των όρων της ΑΚ 147 εδ. β'.

Στο τελευταίο Κεφάλαιο Ε' του βιβλίου αναδεικνύεται η σχέση των έννομων συνεπειών της απάτης προς άλλες έννομες συνέπειες. Στο παρόν κεφάλαιο ο συγγραφέας ενισχύει τη γνώμη που αρνείται τη δυνατότητα ακύρωσης λόγω απάτης μιας άκυρης ή ακυρωθείσας ακυρώσιμης δικαιοπραξίας. Περαιτέρω, εξετάζοντας το ενδεχόμενο συρροής της απάτης με άλλο λόγο ακυρωσίας και ειδικότερα με την πλάνη, υποστηρίζει ότι, εν προκειμένω, λαμβάνει χώρα διαζευκτική συρροή διαπλαστικών δικαιωμάτων. Τέλος, ερευνάται η συρροή των διατάξεων της απάτης με άλλες δια-

τάξεις, και συγκεκριμένα: με τις διατάξεις της πώλησης, όταν η απάτη συναρτάται με πραγματικά ή νομικά ελαττώματα ή με έλλειψη συνομολογημένης ιδιότητας του πωληθέντος· με τις διατάξεις για την ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις· καθώς και με άλλες διατάξεις που προβλέπουν είτε δικαίωμα υπαναχώρησης από σύμβαση είτε δικαίωμα καταγγελίας διαρκούς σύμβασης για σπουδαίο λόγο. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται, πάντως, στην περίπτωση της πώλησης, όπου εξετάζεται ενδελεχώς η συμροή των διατάξεων που προβλέπουν το δικαίωμα ακύρωσης ή αποζημίωσης λόγω απάτης με τις διατάξεις της πώλησης που θεμελιώνουν δικαίωμα υπαναχώρησης ή αξιώσεις αποζημίωσης.

Αποτιμώντας συνολικά το βιβλίο, μπορεί, με τη μορφή συμπεράσματος, να ειπωθεί ότι συνιστά υπεύθυνη ερευνητική προσπάθεια που εισχωρεί στον πυρήνα του δόγματος του Αστικού Δικαίου. Ο συγγραφέας, εμβαθύνοντας στις διατάξεις του Αστικού Κώδικα που αφιερώνονται στην απάτη και στις έννομες συνέπειές της, συστηματοποιεί τόσο τα στοιχεία της νομοτυπικής μορφής της ΑΚ 147 εδ. α' όσο και τις έννομες συνέπειες της απάτης. Παρουσιάζει τα ζητήματα που συζητεί με εύληπτη και λιτή γραφή, αλλά και με μεθοδολογική συνέπεια, αναπτύσσει τις θέσεις της θεωρίας και της νομολογίας με πληρότητα και ακρίβεια, προχωρεί σε εξαντλητικό επιστημονικό διάλογο και εκθέτει την προσωπική του γνώμη κατά τρόπο σοβαρό και πειστικό, καταλήγοντας άλλοτε στη διατύπωση πρωτότυπων θέσεων και άλλοτε στην ενίσχυση απόψεων που έχουν ήδη υποστηριχτεί.

Θεσσαλονίκη, Δεκέμβριος 2020

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Η παρούσα μελέτη υποβλήθηκε ως διδακτορική διατριβή στη Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και εγκρίθηκε ομόφωνα με τον βαθμό «Άριστα», ύστερα από εισήγηση της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, αποτελούμενης από τον Ομότιμο Καθηγητή κύριο Δημήτριο Παπαστερίου, ως επιβλέποντα, καθώς και από την ήδη Ομότιμη Καθηγήτρια κυρία Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου και τον Ομότιμο Καθηγητή κύριο Παναγιώτη Λαδά, ως μέλη της.

Θερμότερες ευχαριστίες οφείλονται στον επιβλέποντα Καθηγητή μου Δημήτριο Παπαστερίου, ο οποίος ανέλαβε να παρακολουθήσει εκ του σύνεγγυς την εκπόνηση της διδακτορικής διατριβής μου με αξιοσημείωτο ζήλο, ήδη από την αρχική σύλληψη του θέματός της μέχρι και την τελική διαμόρφωση και υποστήριξή της. Οι πρωτότυπες ιδέες του και οι καίριες επισημάνσεις του έχουν αφήσει το αποτύπωμά τους στο κείμενο της μελέτης μου.

Από τη θέση αυτή αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τη βαθύτατη ευγνωμοσύνη μου στην Καθηγήτριά μου Γιάννα Καρύμπαλη-Τσίπτσιου, η οποία με μητρική στοργή μου πρόσφερε απλόχερα την ανεκτίμητη και πολυεπίπεδη στήριξή της, ηθική και επιστημονική, προκειμένου να εκπληρώσω το όνειρο της συγγραφής του παρόντος βιβλίου. Για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου και την καθοριστική συμβολή της στην επιστημονική μου ανέλιξη θα της είμαι πάντοτε ευγνώμων.

Θα ήταν παράλειψη να μην ευχαριστήσω επίσης από καρδιάς το μέλος της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής, Ομότιμο Καθηγητή Παναγιώτη Λαδά, για το αμείωτο ενδιαφέρον του ως προς την πορεία του συγγραφικού μου έργου.

Για την ευμενή κρίση τους και τις εύστοχες παρατηρήσεις τους ευχαριστώ θερμά τα λοιπά μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής: Την Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής Α.Π.Θ. κυρία Δέσποινα Κλαβανίδου, τον Καθηγητή της Νομικής Σχολής Α.Π.Θ. κύριο Αναστάσιο Βαλτούδη, την Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής Ε.Κ.Π.Α. κυρία Δήμητρα Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, καθώς και την Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής Ε.Κ.Π.Α. Ευγενία Δακορώνια.

Η μονογραφία αυτή δεν θα είχε ολοκληρωθεί χωρίς την αμέριστη υποστήριξη των γονιών μου, Κωνσταντίνου και Σμαράγδας, καθώς και της συντρόφου της ζωής μου, Μαριάννας Σιδηροπούλου, η οποία με ενθάρρυνε ολόψυχα και με συνέδραμε καθοριστικά στις πλέον κρίσιμες καμπές της συγγραφικής μου προσπάθειας, επωμιζόμενη και σημαντικό προσωπικό κόστος. Στα αγαπημένα μου αυτά πρόσωπα αφιερώνω ολόψυχα την παρούσα εργασία.

Κατά την εκπόνηση της διατριβής μου είχα την τιμή να διατελέσω ακαδημαϊκός

Προλογικό σημείωμα του συγγραφέα

υπότροφος του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (Ι.Κ.Υ.), το οποίο ευχαριστώ ειλικρινά για την έμπρακτη υποστήριξή του. Ομοίως, αισθάνομαι ευγνωμοσύνη για όλα τα μέλη Δ.Ε.Π., καθώς και τα μέλη του διοικητικού προσωπικού της Νομικής Σχολής Θεσσαλονίκης, τα οποία διευκόλυναν ποικιλοτρόπως την ερευνητική μου προσπάθεια και με τα οποία συνεργάστηκα κατά καιρούς στο πλαίσιο της πολύχρονης απασχόλησής μου, ως υποτρόφου του Ι.Κ.Υ., στον Τομέα Αστικού, Αστικού Δικονομικού και Εργατικού Δικαίου της εν λόγω Σχολής.

Εξαιρετική τιμή προς το πρόσωπό μου αποτελεί η συμπερίληψη της παρούσας μονογραφίας στη σειρά «Μελέτες Ιδιωτικού Δικαίου», την οποία διευθύνει ο εξέχων Ακαδημαϊκός και Επίτιμος Καθηγητής της Νομικής Σχολής Ε.Κ.Π.Α., κύριος Απόστολος Σ. Γεωργιάδης, με τον οποίο έχω τη μοναδική τύχη να συνεργάζομαι και στην ομώνυμη δικηγορική εταιρεία, της οποίας είναι ιδρυτής και επικεφαλής.

Τέλος, ευχαριστίες οφείλω στον εκδοτικό οίκο «Π.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ» και τον εκδότη κύριο Παναγιώτη Σάκκουλα για την πρόθυμη ανάληψη έκδοσης του παρόντος βιβλίου, καθώς και στις άξιες συνεργάτιδες του για την άρτια, καλαίσθητη και σε σύντομο χρονικό διάστημα έκδοσή του.

Βριλήσσια, Δεκέμβριος 2020
Χρήστος-Νικόλαος Κ. Τσαταλάς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Προδιάθεση

Στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου, γενικά, και του αστικού δικαίου, ειδικότερα, **1** δεσπόζουσα θέση κατέχει η αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας¹. Η τελευταία, αποτελώντας ειδικότερη έκφραση της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας² (άρθρο 5 παρ. 1 Σ.³), είναι προφανές ότι συνιστά και συνταγματικά προστατευόμενη αρχή. Εξάλλου, εκδήλωση της αρχής της ιδιωτικής αυτονομίας συνιστά η δικαιοπρακτική ελευθερία, η οποία ασκείται με όχημα τη δικαιοπραξία, συστατικό στοιχείο της οποίας αποτελεί η δήλωση βούλησης.

Όπως χαρακτηριστικά λέγεται, η δήλωση βούλησης είναι το μέσο της δικαιοπραξίας, η οποία, με τη σειρά της, αποτελεί το μέσο της ιδιωτικής αυτονομίας⁴. Με τη δήλωση βούλησης εξωτερικεύεται η δικαιοπρακτική βούληση ορισμένου προσώπου, δηλαδή η βούλησή του για παραγωγή συγκεκριμένων έννομων αποτελεσμάτων. Συνακόλουθα, η δήλωση βούλησης λειτουργεί ως μέσο αυτοκαθορισμού και, συγχρόνως, ως μέσο αυτοδέσμευσης του δηλούντος⁵.

Όμως, η επέλευση του παραπάνω αποτελέσματος προϋποθέτει δήλωση βούλησης που να ανταποκρίνεται στην αληθινή βούληση του δηλούντος και, συγχρόνως, βούληση στη διαμόρφωση της οποίας να μην έχει επιφλορηήσει κάποιο ελάττωμα. Η διαδικασία, που μόλις περιγράφηκε, είναι η ιδανική. Ενδέχεται, όμως, η όλη κατάσταση να μην εξελιχθεί ομαλά. Τούτο συμβαίνει, μεταξύ άλλων, και στις περιπτώσεις των δηλώσεων βούλησης που πραγματοποιούνται υπό το καθεστώς απάτης. **3**

1. Για την αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας (ή της αυτονομίας της ιδιωτικής βούλησης) βλ. μεταξύ άλλων *Παπαντωνίου Ν.*, Γενικές Αρχές του αστικού δικαίου³ (1983), § 53 σ. 257 επ.· *Γεωργιάδη Απ.*, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου⁵ (2019), § 1 V 2 β αρ. 43 σ. 13 και § 7 V 4 αρ. 37-38 σ. 88· *τον ίδιο*, Ενοχικό Δίκαιο. Γενικό Μέρος² (2015), § 2 II 1 αρ. 4 επ. σ. 12 επ.· *Σταθόπουλο Μ.*, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο⁵ (2018), § 1 IV 2 α αρ. 52-53 σ. 30· *Παπαστερίου σε Παπαστερίου Δ./Κλαβανίδου Δ.*, Δίκαιο της Δικαιοπραξίας (2008), § 5 αρ. 1 επ. σ. 25 επ.· *Λαδά Π.*, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου I (2007), § 2 IV 3 αρ. 44 σ. 48. Στο χώρο του γερμανικού δικαίου βλ. αντί άλλων *Larenz K./Wolf M.*, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts⁷ (2004), § 1 I 1 αρ. 2 επ. σ. 2, § 2 I 3 αρ. 17-18 σ. 24, καθώς και § 34 αρ. 1 επ. σ. 625 επ..

2. Έτσι, *Γεωργιάδης Απ.*, ΓενΑρχ, § 1 V 2 β αρ. 43 σ. 13· *Παπαστερίου σε Παπαστερίου/Κλαβανίδου*, Δικ/Δξίας, § 5 II β αρ. 5 σ. 27· *Καράκωστας Ι.*, Το δίκαιο της προσωπικότητας (2012), σ. 36, σ.71-72 και σ. 124 επ.. Βλ. και *Χρυσόγονο Κ.*, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα³ (2006), § 14 σ. 189 επ..

3. Για το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας βλ. *Λαδά*, ΓενΑρχ I, § 21 I 1 α αρ. 2 επ. σ. 409 επ.· *Καράκωστας*, Το δίκαιο της προσωπικότητας, σ. 36 επ. και σ. 117 επ.· *Χρυσόγονο*, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, § 14 σ. 175 επ..

4. Βλ. *Παπαστερίου Δ.*, Η δήλωση βούλησης ως στοιχείο (της νομοτυπικής μορφής) της δικαιοπραξίας, ΕπιστΕπεΤμΝομ Χαριστήρια στον Ιω. Δεληγιάννη II (1991), σημ. 1 σ. 528 = ΕλλΔνη 1994, σημ. 1 σ. 532 και τις εκεί περαιτέρω παραπομπές, καθώς και *Αυγουστιανάκη Μ.*, Το δικαίωμα προς ακύρωση δικαιοπραξίας λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής (2011), σ. 19.

5. Βλ. *Κλαβανίδου σε Παπαστερίου/Κλαβανίδου*, ΔικΔ/ξίας, § 52 α αρ. 1 σ. 372.

- 4 Η απάτη αποτελεί μια παθολογική κατάσταση, στο πλαίσιο της οποίας εμποδίζεται η ελεύθερη διαμόρφωση της απόφασης του προσώπου που προβαίνει σε δήλωση βούλησης. Η αρνητική αυτή επιρροή προέρχεται, κατά κανόνα, από πρόσωπα ξένα προς τον δηλούντα. Πρόκειται για πρόσωπα που, υπερβαίνοντας τα όρια της δικαιοπρακτικής τους ελευθερίας και παραβιάζοντας το αίτημα αλήθειας που διέπει το δίκαιο⁶, προκαλούν στο δηλούντα εσφαλμένη αντίληψη της πραγματικότητας και τον ωθούν σε δήλωση βούλησης στην οποία δεν θα προέβαινε αν γνώριζε την πραγματική κατάσταση. Με τον τρόπο αυτό, ματαιώνεται ο αυτοκαθορισμός του δηλούντος υπό το καθεστώς απάτης⁷, πλήττεται η αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας και, διαισθητικά, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας⁸.
- 5 Η «νοσηρή» αυτή κατάσταση ασφαλώς και δεν αφήνει αδιάφορη την έννομη τάξη. Όμως, εδώ, ανακύπτει το ζήτημα των ορίων υπεράσπισης της ιδιωτικής αυτονομίας όταν ορθώνονται απέναντί της άλλες, άξιες προστασίας θεμελιώδεις αρχές του δικαίου⁹ και, στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι αρχές της ασφάλειας των συναλλαγών¹⁰ και της προστασίας της εμπιστοσύνης¹¹. Πράγματι, η αντιμετώπιση της όλης κατάστασης με την επιλογή μιας λύσης προσανατολισμένης αποκλειστικά στην προστασία της ιδιωτικής αυτονομίας θα ικανοποιούσε μόνο το συμφέρον του εξαπατηθέντος. Και τούτο, καθώς θα επέτρεπε τη μη σύνδεση έννομου αποτελέσματος με τη δήλωση βούλησής του και, άρα, την αποδέσμευσή του από τη δήλωση βούλησής που δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί στο ρόλο της ως μέσου αυτοκαθορισμού. Ωστόσο, μια τέτοια λύση θα έθετε σε κίνδυνο την ασφάλεια των συναλλαγών και θα προσέκρουε στην αρχή της προστασίας της εμπιστοσύνης οι οποίες αξιώνουν, ως τίμημα της ελευθερίας, τη δέσμευση του δηλούντος στη δήλωσή του. Αλλά και η λύση της δέσμευσης στη δήλωση πυροδοτεί επιφυλάξεις, καθώς απομειώνει τη σημασία του βουλευτικού στοιχείου για τη διαμόρφωση των έννομων σχέσεων¹². Άλλωστε, μια τέτοια λύση, στην έκταση που θα απέβαινε υπέρ του προσώπου που μετέλλε την απάτη, δεν θα ήταν δυνατό να επιδοκιμαστεί.
- 6 Προς την κατεύθυνση, λοιπόν, του συγκερασμού και της ισόρροπης ικανοποίη-

6. Βλ. παρακ. § 5 αρ. 48 για τη συναφή «υποχρέωση αλήθειας».

7. Βλ. και Κλαβανίδου σε Παπαστερίου/Κλαβανίδου, ΔικΔ/ξίας, § 55 I αρ. 1 σ. 402.

8. Βλ. και Καρακώστα, Το δίκαιο της προσωπικότητας, σ. 126.

9. Βλ. σχετικά Παπαστερίου σε Παπαστερίου/Κλαβανίδου, ΔικΔ/ξίας, § 5 III β αρ. 10 σ. 29, όπου παρατηρείται ότι «η αληθής αυτονομία της βούλησης πραγματοποιείται από την έννομη τάξη μόνο με τον ορθό και λελογισμένο συνδυασμό ελευθερίας και περιορισμών», καθώς και ότι η ιδιωτική αυτονομία «αρμόζει να υπερέχει ως εκείνο το βαθμό, στον οποίο ορθώνονται άλλες βασικές αρχές του δικαίου, όπως ... και η αρχή της προστασίας των συναλλαγών».

10. Για την αρχή της ασφάλειας των συναλλαγών βλ. Γεωργιάδη Απ., ΓενΑρχ, § 1 V 3 αρ. 44-46 σ. 14.

11. Για την αρχή της προστασίας της εμπιστοσύνης και τη συσχέτισή της με την αρχή του «φαινομένου του δικαίου» βλ. Κοτσίρη Λ., Φαινόμενον του δικαίου και αρχή της εμπιστοσύνης, ΕΕΝ 1967, σ. 876 επ., καθώς και Κολοτούρο Π., Φαινόμενον δίκαιον, νομιμοποίησης και δεδικασμένου - με αφορμή την περίπτωση της εκδόσεως ανακριβούς κληρονομητηρίου -, ΕΠολΔ 2008, σ. 451 επ..

12. Για όλα αυτά βλ. Κλαβανίδου σε Παπαστερίου/Κλαβανίδου, ΔικΔ/ξίας, § 52 αρ. 3-5 σ. 373-374. Περαιτέρω, για την προστασία της εμπιστοσύνης, την ασφάλεια του δικαίου, καθώς και την ασφάλεια των συναλλαγών βλ. Κουμάντο Γ., Η υποκειμενική καλή πίστις. Συμβολή εις τα περί γνώσεως και αγνοίας εν τω αστικώ δικαίω (1958), σ. 92 επ. και σ. 104 επ..

σης των προαναφερθέντων αντίρροπων τάσεων, η αποδοκιμασία της έννομης τάξης προς την απατηλή δήλωση βούλησης και προς τη δικαιοπραξία που την περιέχει εκφράζεται με την επιβολή ως κύρωσης της ακυρωσίας^{13, 14}. Πρόκειται για κύρωση ηπιότερη σε σχέση με εκείνη της ακυρότητας¹⁵, καθώς δεν συνεπάγεται την αυτοδίκαιη αναδρομική εξαφάνιση της δικαιοπραξίας, αλλά σημαίνει ότι η πάσχουσα δικαιοπραξία παράγει τις έννομες συνέπειές της μέχρις ότου ακυρωθεί με πρωτοβουλία του εξαπατηθέντος, υπέρ του οποίου συντρέχει ο λόγος ακύρωσης και στον οποίο παρέχεται δικαίωμα ακύρωσης με δικαστική απόφαση¹⁶. Μάλιστα, στις περιπτώσεις που ο αποδέκτης της απατηλής δήλωσης βούλησης δεν είναι αυτός που μετήλθε την απάτη, η ακύρωση μπορεί να ζητηθεί μόνο αν ο αποδέκτης ή τρίτος που απέκτησε αμέσως δικαίωμα από τη δικαιοπραξία γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την απάτη (ΑΚ 147 εδ. β'). Τούτο σημαίνει ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση το συμφέρον του αποδέκτη να προστατευθεί η εμπιστοσύνη του στο κύρος της δικαιοπραξίας επικρατεί του συμφέροντος του δηλούντος να μη δεσμευτεί από τη δικαιοπραξία που καταρτίστηκε ως αποτέλεσμα της σε βάρος του απάτης¹⁷.

Χρήσιμο είναι, άλλωστε, να παρατηρηθεί ότι η απαίτηση του νόμου για επέλευση της ακύρωσης με τελεσιδική, κατά κανόνα¹⁸, δικαστική απόφαση, υπηρετεί την ιδέα της επιείκειας¹⁹. Και τούτο, με την έννοια ότι η τελική απόφαση για την αναδρομική ανατροπή των αποτελεσμάτων της δικαιοπραξίας ανήκει στο δικαστή, ο οποίος μπορεί και να μην ακυρώσει τη δικαιοπραξία αν διαπιστώσει ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της απάτης. Αλλά και όταν συντρέχουν οι όροι της απάτης, ο νόμος παρέχει, υπό προϋποθέσεις, στο δικαστή δυνατότητα μη ακύρωσης της δικαιοπραξίας (ΑΚ 148).

Με την τελεσιδικία της απόφασης που ακυρώνει τη δικαιοπραξία οι έννομες σχέ-

13. Βλ. *Αυγουστιανάκη*, Δικ. ακύρ. δ/ξίας, σ. 87-88· *Κλαβανίδου* σε Παπαστερίου/Κλαβανίδου, ΔικΔ/ξίας, § 52 στ αρ. 6 σ. 375· την *ίδια*, Η πλάνη ως προς τις ιδιότητες, σ. 96. Από το χώρο του γερμανικού δικαίου βλ. σχετικά *Larenz/Wolf*, AllgT, § 35 I 1 αρ. 1 σ. 642-643· *MünchKomm-Busche* § 142 αρ. 2.

14. Κάτω από το πρίσμα των θεωριών που, προϋποθέτοντας την ανάλυση της δήλωσης βούλησης σε δήλωση και βούληση, προσδιορίζουν τη σχέση μεταξύ των προηγούμενων στοιχείων [βλ., μεταξύ πολλών, *Μιχελάκη*, ΕρμΑΚ Εισαγ. άρθρ. 127-200 αρ. 93-95· *Σημαντήρα Κ.*, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου⁴ (1988), § 38 II αρ. 698 επ. σ. 519 επ.· *Παπαντωνίου*, ΓενΑρχ, § 55 II σ. 290-291· *Παπαστερίου* σε Παπαστερίου/Κλαβανίδου, ΔικΔ/ξίας, § 23 IV γ αρ. 39-41 σ. 114-115· *Λαδά Π.*, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου II (2009), § 33 IV 2 αρ. 28-32 σ. 106-108· *Ψούνη-Ζορμπά Ν.*, Δήλωση βουλήσεως μέσω ηλεκτρονικού υπολογιστή – Ένταξη στο σύστημα του ΑΚ – Δυνατότητες ακύρωσης (1988), σ. 41-42· *Baeck Ul.*, Das Scheingeschäft ein fehlerhaftes Rechtsgeschäft (1988), σ. 11 επ.· *Flume W.*, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, Band II, Das Rechtsgeschäft⁴ (1992), § 4 σ. 54-56· *von Tuhr A.*, Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts II/1 (1914· ανατ. 1957), § 65 σ. 551], με τη λύση της ακυρωσίας ο νόμος ακολουθεί μια οδό που κινείται μεταξύ της θεωρίας της βούλησης, όπου η βαρύτητα δίνεται στη βούληση, και της θεωρίας της δήλωσης, όπου βαρύνουσα σημασία έχει η δήλωση. Πρβλ, πάντως, *Αυγουστιανάκη*, Δικ. ακύρ. δ/ξίας, σ. 87-88, ο οποίος εκτιμά ότι σ' όλες τις περιπτώσεις ακυρωσίας «επικρατεί τελικά η θεωρία της βούλησης, δηλ. η αρχή της ιδιωτικής αυτονομίας και η προστασία των συμφερόντων του υποκειμένου της ελαττωματικής δήλωσης βούλησης».

15. Βλ. και *Λαδά*, ΓενΑρχ II, § 46 III 2 αρ. 24 επ. σ. 563 επ..

16. Βλ. *Σημαντήρα*, ΓενΑρχ, § 47 I αρ. 866 σ. 644· *Παπαντωνίου*, ΓενΑρχ, § 74 I σ. 440· *Καράση Μ.*, Εγχειρίδιο Γενικών Αρχών του Αστικού Δικαίου. Δίκαιο της Δικαιοπραξίας (1996), σ. 93-94· *Αυγουστιανάκη*, Δικ. ακύρ. δ/ξίας, σ. 85.

17. Βλ. *Κουμάντο*, Υποκειμ. κ.π., σ. 95. Βλ. και παρακ. § 18 αρ. 334.

18. Βλ. παρακ. § 17 αρ. 290 σημ. 739.

19. Βλ. παρακ. § 10 αρ. 138 σημ. 348.

Εισαγωγή

σεις που αναδύθηκαν από την ακυρωθείσα ακυρώσιμη δικαιοπραξία²⁰ παύουν να υφίστανται αναδρομικά, από το χρόνο κατάρτισης της δικαιοπραξίας. Τούτο σημαίνει ότι τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τις εν λόγω σχέσεις θεωρούνται ότι δεν γεννήθηκαν ποτέ. Επομένως, ενδεχόμενη άσκηση ενός τέτοιου δικαιώματος θα συνιστά, στην πραγματικότητα, άσκηση μη γεννημένου (ανύπαρκτου) δικαιώματος. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η ακυρωσία είναι δυνατό να ενεργοποιήσει ένα μηχανισμό που καταλήγει στη μη παραγωγή των έννομων αποτελεσμάτων της δικαιοπραξίας.

- 9** Τέλος, στον εξαπατηθέντα παρέχεται η δυνατότητα αξίωσης αποζημίωσης ανεξάρτητα από το αν επιδιώκει ή όχι παράλληλα και την ακύρωση της δικαιοπραξίας (ΑΚ 149). Με την πρόβλεψη αυτή του νόμου ολοκληρώνεται το πλαίσιο προστασίας της δικαιοπρακτικής αυτονομίας στο πεδίο της απάτης, πράγμα που λειτουργεί αποτρεπτικά για τους εν δυνάμει προσβολείς της.
- 10** Η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί να συμβάλει στην ερμηνεία των ΑΚ 147-149. Εξάλλου, καθώς η απάτη αποτελεί λόγο ακυρωσίας, σημαντικό μέρος της μελέτης αφιερώνεται σε συζητήσεις σχετικές με τον εν λόγω θεσμό.

20. Παπαστερίου σε Παπαστερίου/Κλαβανίδου, ΔικΔ/ξίας, § 20 II Δ 5 αρ. 31 σ. 94.